СЕРІЯ «Соціальна психологія»

УДК 37.091.3:316.6

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-2\(7\)-1025-1038](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-2(7)-1025-1038)

Філіпович Вікторія Миколаївна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри креативних індустрій та соціальних інновацій, Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій, Національний університет «Чернігівська політехніка», 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95, <https://orcid.org/0000-0001-9645-7985>

Поленкова Марина Володимирівна, доктор економічних наук, доцент, завідувачка кафедри креативних індустрій і соціальних інновацій, Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій, Національний університет «Чернігівська політехніка», 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95, <https://orcid.org/0000-0003-1571-6792>

Лещенко Марина Євгеніївна, старший викладач кафедри креативних індустрій та соціальних інновацій, Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій, Національний університет «Чернігівська політехніка», 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95, <https://orcid.org/0000-0003-3620-9087>

АКТУАЛЬНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІЇ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. У статті розглянуто варіанти застосування інтерактивних методів навчання психології бізнесу за умов змішаного навчання. Об'єктом дослідження є процес навчання психології бізнесу, а предметом – актуальні методи інтерактивного навчання. У ході дослідження використовувався метод теоретичного аналізу наукової та методичної літератури, методи узагальнення, синтезу, порівняння, класифікації. Докладно розглянуто сутність методів навчання, які можуть бути застосованими за умов змішаного навчання, та їх місце у системі сучасних методів навчання. Особлива увага приділяється вибору методів для кожного заняття, оскільки це залежить, насамперед, від прагнення викладача підвищувати ефективність освітнього процесу, формувати професійні компетенції студентів. Наукова новизна дослідження полягає у виявленні специфіки застосування інтерактивних методів навчання саме в межах психології бізнесу в умовах змішаного навчання. Встановлено, що найефективнішими методами інтерактивного навчання є метод проєктів, проведення веб-конференцій, тренінгів, метод проблемного навчання.

Результати дослідження можуть бути використані при організації процесу навчання психології професійної освіти та інших дисциплін соціально-психологічного циклу. Визначено, що формування компетенцій принципово відрізняється від передачі знань, формування умінь та навичок, а інтерактивні методи навчання стали гідною відповіддю на нові виклики у сучасній освітній ситуації.

Для сучасних викладачів вищої школи, безсумнівно, інтерактивні методи навчання необхідно застосовувати в процесі викладання психологічних дисциплін. Зазначається їхня ефективність при викладанні психології підприємницької діяльності, психології консультування та ін., які входять до освітньої програми «Психологія бізнесу». Сконцентровано увагу на виборі методів навчання стосовно психології бізнесу в умовах змішаного навчання. Використання викладачами у моделі змішаного навчання інтерактивних методів важливе ще й тому, що викладач з їх допомогою показує зразок студентам і готує їх застосовувати дані методи у подальшій професійній діяльності.

Ключові слова: компетентнісний підхід, самостійна робота студентів, психологія бізнесу, змішане навчання, дистанційне навчання, інтерактивні методи навчання.

Filipovych Viktoriia Mykolaivna, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor of the Department of Creative Industries and Social Innovations, Educational-Scientific Institute of Law and Social Technologies, Chernihiv Polytechnic National University, 14035, Chernihiv, Shevchenka str., 95, <https://orcid.org/0000-0001-9645-7985>

Polenkova Maryna Volodymyrivna, Doctor of Economics, Associate Professor, Head of the Department of Creative Industries and Social Innovations, Educational-Scientific Institute of Law and Social Technologies, Chernihiv Polytechnic National University, 14035, Chernihiv, Shevchenka str., 95, <https://orcid.org/0000-0003-1571-6792>

Leshchenko Maryna Yevheniivna, Senior Lecturer of the Department of Creative Industries and Social Innovations, Educational-Scientific Institute of Law and Social Technologies, Chernihiv Polytechnic National University, 14035, Chernihiv, Shevchenka str., 95, <https://orcid.org/0000-0003-3620-9087>

CURRENT TEACHING METHODS OF STUDENTS OF BUSINESS PSYCHOLOGY IN CONDITIONS OF MIXED LEARNING

Abstract. The article considers options for the use of interactive methods of teaching business psychology in the context of blended learning. The object of research is the process of teaching business psychology, and the subject - current methods of interactive learning. The research used the method of theoretical analysis

of scientific and methodological literature, methods of generalization, synthesis, comparison, classification. The essence of teaching methods that can be used in blended learning and their place in the system of modern teaching methods are considered in detail. Particular attention is paid to the choice of methods for each lesson, as it depends primarily on the desire of the teacher to increase the efficiency of the educational process, to form professional competencies of students. The scientific novelty of the study is to identify the specifics of the use of interactive teaching methods within the psychology of business in a blended learning environment. It is established that the most effective methods of interactive learning are the method of projects, web conferences, trainings, the method of problem-based learning. The results of the study can be used in organizing the process of teaching psychology of vocational education and other disciplines of the socio-psychological cycle. It is determined that the formation of competencies is fundamentally different from the transfer of knowledge, skills and abilities, and interactive teaching methods have become a worthy response to new challenges in today's educational situation.

For modern high school teachers, of course, interactive teaching methods must be used in the teaching of psychological disciplines. Their effectiveness in teaching the psychology of entrepreneurship, psychology of counseling, etc., which are part of the educational program "Business Psychology". The focus is on the choice of teaching methods in relation to business psychology in the context of blended learning. The use of interactive methods by teachers in the model of blended learning is also important because the teacher with their help shows a sample to students and prepares them to apply these methods in further professional activities.

Key words: competence approach, independent work of students, business psychology, blended learning, distance learning, interactive teaching methods.

Постановка проблеми. Науково-технічний прогрес пред'являє не тільки нові вимоги до людини, а й до системи вищої освіти. Суперечність між зростаючим обсягом інформації та кризою дидактичних методів підготовки фахівців вимагає започаткування принципово нових технологій навчання.

Все більш очевидною стає необхідність зміни пріоритетів професійної підготовки фахівців у напрямку розвитку евристичного та творчого мислення, становлення індивіда як суб'єкта саморозвитку, оволодіння ним інструментами управління власною освітньою діяльністю.

Збільшення прикладного компонента підготовки, зміщення акценту на самостійну роботу дозволяє формувати систему узагальнених знань, умінь та навичок, які можуть бути перенесені з однієї сфери діяльності в іншу і виступати як інтегральна основа професійного розвитку.

На перший план висуваються здібності та професійні навички фахівців, які вміють адекватно реагувати на зміни, що відбуваються, самостійно приймати рішення та реалізовувати їх на практиці у процесі оволодіння новими технологіями та професіями.

Актуальною зараз стає оптимізація освітнього процесу з використанням інноваційних методів та засобів навчання за рахунок максимальної консолідації ресурсів вузу, розвитку науково-методичної та матеріально-технічної бази, забезпечення нормативно-правового, інформаційно-статистичного та дидактичного супроводу.

На даному етапі актуальним завданням є підбір кожним викладачем власної системи методів навчання, в т.ч. психології бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Прогресивні та інноваційні методи сучасного навчання є об'єктом уваги сучасних науковців. У роботах дослідників О.І. Башкір [2], Ю.В. Бистрова [3], І. М. Дичківська [5] викладені загальні теоретичні та практичні аспекти проблеми запровадження інноваційної методики у вищій школі. Низку статей присвячено актуальним методикам і технологіям навчання, обміну позитивним досвідом їх використання в педагогічній діяльності [5; 9]. Вчені Р. М. Мойсеєнко [7], В. Ю. Стрельников [10] розглядають інновації у навчанні як нагально необхідні. Традиційний освітній процес зазнає подальших інноваційних змін під впливом трансформації загальнонаукових педагогічних знань в бік зміщення акцентів з процесу передачі знань на процес їх отримання. Наголошують на комплексних видозмінах, тобто модернізації, модифікації, раціоналізації освіти.

Світова практика модернізації освіти рухається в напрямку медіа-освіти, визнає найпрогресивнішими відкриті онлайн-курси (MOOCs). Так О. І. Пометун та Л. В. Пироженко звертають особливу увагу на практичне оволодіння методиками та внутрішню психологічну готовність викладачів та студентів до поступових, проте радикальних зрушень в системі вищої освіти [9].

В дослідженнях Т.Ю. Вахрушевої зроблено акцент на тому, що сучасні технології навчання, актуальність яких підтверджується щоденною практичною роботою вітчизняних закладів вищої освіти, зокрема особистісно-орієнтований підхід, дистанційна освіта, інтеграційні методики, стають основою для введення нових методів та форм навчання [4].

Мета статті. Дослідити особливості застосування актуальних методів навчання психології бізнесу в умовах змішаного навчання, виявити переваги та недоліки їх упровадження у вищій школі та перспективи розвитку; систематизувати та описати найбільш ефективні актуальні методи змішаного навчання на основі досвіду їх використання в практиці підготовки студентів психологічних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу. У сучасній бізнес-освіті важливу частину займають мультидисципліни, основою яких є психологічні знання. До них відносяться «Психологія управління», «Економічна психологія», «Психологія підприємницької діяльності», «Психологія консультування», які включені до освітньої програми «Психологія бізнесу». Популярність цих програм пов'язана з тим, що сучасним спеціалістам у різних галузях необхідно керувати поведінкою співробітників, а це, у свою чергу, неможливо зробити без прикладних знань з психології.

При формуванні освітньої програми «Психологія бізнесу» необхідно враховувати наступні особливості: потреби здобувачів освіти, їх можливості (мотивація, досвід, психологічний стан), а також можливості дисциплін.

Психологія бізнесу (Business Psychology) – це галузь психологічної науки та практики, яка вивчає бізнес як багатопланове явище; орієнтована на поліпшення бізнес-діяльності та дає інструменти для продуктивної взаємодії суб'єктів бізнесу між собою та суспільством.

Коли в основі дисциплін, які включені до освітньої програми закладено психологічні знання, то у багатьох студентів виникає ілюзія, що викладач у ході курсу навчання зможе дати універсальну пораду щодо проблем, пов'язаних із поведінкою людей у бізнес-середовищі. У ході занять часто можна почути питання: «А що робити, коли співробітник?..», «А як зробити так, щоб керівник?..» і т. д. На початку вивчення дисциплін можна відразу позначити ті питання, на які може відповісти тема, а потім – як ці знання можна застосувати практично.

Розглянемо особливості вивчення психології бізнесу [8].

Мета – вивчення психологічних особливостей поведінки людини в бізнесі.

Об'єкт та предмет вивчення психології бізнесу подано на рис.1.

Рис. 1. Об'єкт та предмет вивчення психології бізнесу
Джерело: створено автором

Завдання психології бізнесу:

- сформувані у студентів уявлення про загальні особливості бізнесу як соціокультурного інституту і як виду діяльності та тих вимог, які ця діяльність пред'являє до людини, що її реалізує;
- розглянути соціально-психологічну характеристику особистості бізнесмена, описати життєвий шлях людини в бізнесі, внутрішні

закономірності, що спостерігаються в динаміці переходів від етапу до етапу;

- сформувати систему знань про психологічні якості, які виявляються принципово важливими для людини, що діє у бізнесі, про специфічні соціально-психологічні процеси у бізнесі, про психологічні особливості ставлення до грошей людей бізнесу, про психологічні засади етики у бізнесі.

Перспективи розвитку психології бізнесу розглядаються в якості особливого напрямку психологічного пізнання. У результаті його освоєння студент має:

1. Знати основні терміни та їх визначення, основні положення теорій, що застосовуються, загальні особливості бізнесу як соціокультурного інституту і як виду діяльності.

2. Вміти застосовувати психологічні знання для успішного ведення бізнесу.

3. Мати уявлення про те, що є людина бізнесу, про специфічні соціально-психологічні процеси в бізнесі. А також про те, що є організація у бізнесі, та про вплив змін до організації на вимоги до людей, параметри людських відносин, норми організаційної культури.

Навчання психології бізнесу передбачає поєднання кількох форм: лекцій, семінарських та практичних занять, самостійної роботи. На лекціях до слухачів доводиться необхідний теоретичний матеріал із відповідними прикладами та роз'ясненнями. Практичні заняття відводяться для обговорення явищ, що вивчаються, апробації практичних прийомів, проведення навчальних досліджень, обробки результатів та обговорення підсумків. Під час самостійної роботи слухачі працюють з основною та додатковою літературою, виконують індивідуальні завдання. Контроль успішності та якості підготовки студентів з психології бізнесу включає поточний контроль успішності, рубіжний контроль та проміжну атестацію.

Поточний контроль успішності здійснюється викладачем систематично при виконанні завдань на практичних заняттях, при відповідях на запитання та під час обговорення отриманих результатів, перевірки домашніх завдань. Рубіжний контроль має на меті встановити якість засвоєння навчального матеріалу з певних тем. Проводиться у формі тестування та перевірки звітів з проведених досліджень.

У традиційній організації освітнього процесу як спосіб передачі інформацією використовується одностороння форма комунікації. Суть її полягає у трансляції викладачем інформації та у її подальшому відтворенні студентами, які перебувають у ситуації, коли вони лише читають, слухають, говорять про певні галузі знання, займаючи лише позицію сприймаючого. Іноді однобічність може порушуватися (наприклад, коли студент щось уточнює або ставить питання), і тоді виникає двостороння комунікація [1].

Одностороння форма комунікації присутня не лише на лекційних заняттях, а й на практичних. Відмінність лише у тому, що не викладач, а студент

трансляє деяку інформацію. Це можуть бути відповіді на поставлені викладачем запитання до початку практикуму відтворення лекційного матеріалу.

Принципово іншою є форма багатосторонньої комунікації в освітньому процесі. Сутність даної моделі комунікації передбачає не просто мотивацію студентів, що саме по собі є важливим, а залучення до освітнього процесу їх знань, забезпечення зворотного зв'язку.

Сучасна система організації навчання вимагає від викладача зміни процесу її створення: структури, форм організації діяльності, принципів взаємодії суб'єктів. І це означає, що пріоритет у роботі викладача віддається діалогічним методам спілкування, спільним пошукам істини, різноманітної творчої діяльності. Усе це реалізується під час застосування інтерактивних методів в умовах змішаного навчання.

Інтерактивність є найважливішою ознакою сучасного процесу творення. Методи інтерактивного навчання протиставляються як пояснювально-ілюстративним методам пасивного навчання, так і перспективним методам активного навчання, що пожвавлюють освітній процес. При цьому інтерактивними методами може бути проведено будь-яке заняття з психології бізнесу у будь-якій формі: лекція, практичне та лабораторне заняття, контрольна робота. Важливим є не сам метод (він перестає бути самоцінним), а інтерактивний підхід, система взаємодії суб'єктів у процесі навчання. Інтерактивні методи стали особливо актуальними із формуванням у сучасній освіті компетентнісного підходу.

Формування компетенцій принципово відрізняється від передачі знань, формування умінь та навичок, та інтерактивні методи навчання стали гідною відповіддю на нові виклики у сучасній освітній ситуації.

Для сучасних викладачів, безсумнівно, що саме інтерактивні методи навчання необхідно застосовувати в процесі викладання психологічних дисциплін. Зазначається їхня ефективність при викладанні психології підприємницької діяльності, психології консультування та ін., які входять до освітньої програми «Психологія бізнесу». Ми сконцентрували увагу на виборі методів навчання стосовно психології бізнесу в умовах змішаного навчання.

Термін інтерактив прийшов до нас з англійської мови, від слова «interact». «Inter» – це взаємний, «act» – діяти. Інтерактивність – це здатність взаємодіяти або перебувати в режимі бесіди, діалогу з будь-ким (людиною) або чимось (наприклад, комп'ютером) [2, с. 33].

Освітній процес організований таким чином, що практично усі студенти виявляються залученими до процесу пізнання, вони мають можливість розуміти та рефлексувати з приводу того, що вони знають і про що думають. Особливість інтерактивних методів – високий рівень взаємно спрямованої активності суб'єктів взаємодії, емоційне, духовне єднання учасників.

Порівняно з традиційними формами ведення занять, в інтерактивному навчанні психології бізнесу змінюється взаємодія викладача і групи: активність

викладача поступається місцем активності студента, а завданням викладача стає створення умов для їх ініціативи.

Під час діалогового навчання студенти вчаться критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу обставин та відповідної інформації, зважувати альтернативні думки, приймати продумані рішення, брати участь у дискусіях, спілкуватися з іншими людьми. Для цього на заняттях організовується парна та групова робота, застосовуються дослідницькі проекти, рольові ігри, йде робота з документами та різними джерелами інформації, використовуються творчі роботи.

Студент стає повноправним учасником освітнього процесу, його досвід є основним джерелом навчального пізнання. Викладач не дає готових знань, але спонукає учасників до самостійного пошуку та виконує функцію помічника у роботі.

В результаті, інтерактивні форми проведення занять: заохочують активну участь кожного в освітньому процесі; забезпечують індивідуальне, адресне навчання; сприяють ефективному засвоєнню навчального матеріалу; надають багатоплановий вплив на студентів; здійснюють зворотний зв'язок (реакція аудиторії); формують професійні та ділові навички [6, с. 75].

Зауважимо, що найважливіша умова для цього – особистий досвід участі викладача у тренінгових заняттях з інтерактиву. Навчитися можна лише шляхом особистої участі у грі, «мозковому штурмі» чи дискусії.

Інтерактивне навчання – це взаємодія, рівноправне партнерство. Використання інтерактивної моделі навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових (ділових) ігор, спільне вирішення проблем. Виключається домінування будь-якого учасника навчального процесу або будь-якої ідеї. З об'єкта дії студент стає суб'єктом взаємодії, він сам бере активну участь у процесі навчання за індивідуальним маршрутом [10, с. 18].

Усі технології інтерактивного навчання психології бізнесу діляться на неімітаційні та імітаційні. Неімітаційні технології не передбачають побудову моделей досліджуваного явища та діяльності. В основі імітаційних технологій лежить імітаційне чи імітаційно-ігрове моделювання, тобто відтворення за умов навчання процесів, які існують у реальній системі.

Так, методика змішаного, зокрема, інтерактивного навчання висуває конкретні дидактичні та комунікативні вимоги, як до викладача, так і до студента. Вимоги до викладача: вміння бачити та відбирати найцікавіші та практично значущі теми; володіння всім арсеналом дослідницьких, пошукових методів, вміння організувати самостійну роботу студентів; володіння мистецтвом комунікації, яке передбачає вміння організувати та вести дискусії, не нав'язуючи свою точку зору; здатність генерувати нові ідеї, направити студентів на пошук шляхів вирішення поставлених проблем; вміння встановлювати та підтримувати у групі стійкий позитивний емоційний настрій; володіння комп'ютерною грамотністю (текстовим редактором, телекомунікаційними технологіями, базою даних, принтером); вміння інтегрувати знання з різних галузей для вирішення обраної проблематики.

Вимоги до студента: знання та володіння основними дослідницькими методами (аналіз літератури, пошук джерел інформації, збирання та обробка даних, висування гіпотез, методів їх вирішення); володіння комп'ютерною грамотністю, що передбачає, зокрема, вміння вводити та редагувати інформацію (текстову, графічну), користуватися телекомунікаційними технологіями, обробляти кількісні дані за допомогою електронних таблиць, користуватися базами даних; володіння комунікативними навичками; вміння самостійно інтегрувати раніше отримані знання з різних дисциплін для вирішення пізнавальних завдань.

Далі наведемо найбільш актуальні методи навчання студентів психології бізнесу в умовах змішаного навчання:

1. Вебінар (від слів «веб» та «семінар») – це «віртуальний» практикум, організований за допомогою Інтернет-технологій. Вебінару властива головна ознака практикуму – інтерактивність. Ви робите доповідь, слухачі ставлять запитання, а ви відповідаєте на них.

2. Відеоконференція. Відеоконференція (англ. videoconference) – це область інформаційної технології, що забезпечує одночасно двосторонню передачу, обробку, перетворення та подання інтерактивної інформації на відстань у реальному режимі часу.

3. Відеолекція. Знята на плівку скорочена лекція, доповнена схемами, таблицями, фотографіями та відеофрагментами, що ілюструють матеріал, що подається в лекції. Серія таких лекцій добре підходить як для дистанційного та заочного навчання, так і та для повторення вивченого матеріалу.

4. Віртуальна консультація. Самостійні заняття студента з вивчення інтерактивних навчальних матеріалів дозволяють йому отримати основний обсяг навчальної інформації, а виконання письмових завдань – розвинути навички практичного використання курсу.

5. Віртуальний тьюторіал. Використовується для закріплення та коригування самостійно отриманих знань та умінь, вироблення навичок групової діяльності та обміну досвідом з іншими учасниками. Тьюторіали проводяться із застосуванням активних методів навчання (групові дискусії, ділові ігри, рішення кейсів, тренінги та мозкові штурми).

6. Онлайн-семінар. Різновид веб-конференції, проведення онлайн-зустріч або презентацій через Інтернет у режимі реального часу. Під час веб-конференції кожен з учасників перебуває біля свого комп'ютера, а зв'язок між ними підтримується через Інтернет за допомогою завантаженої програми, встановленої на комп'ютері кожного учасника, або через веб-програму. В останньому випадку, щоб приєднатися до конференції, потрібно просто ввести URL-адресу (адреса сайту).

7. Презентація – найефективніший спосіб повідомлення важливої інформації як в розмові «один на один», так і при публічних виступах. Слайд-презентації з використанням мультимедійного обладнання дозволяють ефективно та наочно представити зміст досліджуваного матеріалу, виділити та

проілюструвати повідомлення, яке несе повчальну інформацію, показати її ключові змістовні пункти. Використання інтерактивних елементів дозволяє посилити ефективність публічних виступів, що є частиною професійної діяльності викладача

8. Розробка проєкту. Цей метод дозволяє подумки вийти за межі аудиторії та скласти проєкт своїх дій з питання, що обговорюється. Найголовніше, що група чи окремий учасник має можливість захистити свій проєкт, довести перевагу перед іншими та дізнатися думку студентів. Учасники можуть звернутися за консультацією, додатковою літературою до електронної бібліотечної системи, а потім обговорити ці матеріали з усією групою.

9. Тренінг. Термін походить від англ. train – навчати, виховувати, це – метод активного навчання, спрямований на розвиток знань, умінь й навичок та соціальних установок. Тренінг може розглядатися з різних точок зору: тренінг як тренування, в результаті якого відбувається формування та відпрацювання умінь та навичок; тренінг як форма активного навчання, метою якого є передача знань, розвиток деяких умінь та навичок.

10. Онлайн-тестування. Цей термін походить від англійського слова «test» — «випробування», «перевірка». З використанням засобів Інтернету він перетворюється на ідеальний засіб зворотного зв'язку між викладачем і студентами. Використання таких форм контролю, як електронні тести (поточні, рубіжні, проміжні), дозволяє забезпечити більш чітке адміністрування навчального процесу, підвищити об'єктивність оцінки знань, умінь та компетенцій студентів; – постійний зв'язок студентів з викладачем.

Аналізуючи досвід навчання студентів психології бізнесу, пропонуємо у закладах вищої освіти застосовувати такі найбільш актуальні, на наш погляд, методи навчання студентів, як вебінар та кейс-метод.

Вебінар (від слів «веб» та «семінар») – це «віртуальний» семінар, організований за допомогою Інтернет-технологій. Він має всі переваги свого попередника – семінару. Цьому виду навчальної діяльності властива головна ознака семінару – інтерактивність. Інакше кажучи, ви робите доповідь, слухачі ставлять запитання, а ви відповідаєте на них. Найлегший спосіб організувати вебінар – використовувати Microsoft Teams, Zoom та інші електронні ресурси.

Переваги вебінару:

1. Витрати на організацію у вебінарів значно нижчі (не треба орендувати зал, обладнання).
2. Висока доступність для «відвідування» слухачами (не треба купувати квитки на поїзд чи літак).
3. Значна економія часу на організацію.
4. Зручність для учасників (сприйняття інформації у звичній обстановці).
5. Інтерактивна взаємодія між доповідачем та учасниками, а також учасниками між собою. Враховуючи, що тема доповіді обговорюється цілою групою, ваша доповідь здатна викликати цілу низку питань і думок, що дає більш репрезентативний зворотний зв'язок із вашою аудиторією.

Щодо організації успішних вебінарів можна сформулювати декілька порад:

1. Сплануйте зручний час для вебінару.

2. Виконайте тестовий запуск вебінару.

3. Подайте цікаву інформацію. Подальший успіх ваших майбутніх вебінарів залежить від того, як ви проведете свій перший вебінар у конкретній групі. Намагайтеся здивувати вашу аудиторію чимось новим і несподіваним, і тоді ви отримаєте зацікавленість та зворотний зв'язок.

4. Перевірте себе як доповідача. У доповідача, яким би досвідченим він не був, формат вебінару може викликати відчуття «розслабленості». Живого контакту з аудиторією немає, звідси менше хвилювання і, як наслідок, недооцінка своїх сил у підготовці до вебінару. Переконайтесь, що ви ретельно підготували свою промову, не зайвим буде мати текст як роздруківку перед очима під час доповіді.

5. Не бійтеся використати багато тексту. Будь-який досвідчений доповідач скаже вам, що у Power-Point презентації треба звести до мінімуму текстову інформацію та перенести акцент на картинки, схеми та графіки. Все це правильно для доповідей в аудиторії, де оратор часто переносить увагу з екрану на себе, самі слова на екрані погано видно, і краще сприймаються картинки та схеми. У вебінарах використання тексту менш критично.

6. Провокуйте обговорення. Дуже важливо провокувати обговорення, а з огляду на те, що вебінар – не зовсім звичний спосіб спілкування для більшості, важливо періодично нагадувати студентам, як ставити питання (технічно), що ви завжди раді відповісти. Також, активно спонукайте аудиторію на фінальне обговорення.

Наступною, на наш погляд, не менш актуальною у навчанні психології бізнесу є кейс-технологія, яка одночасно відображає не тільки практичну проблему, а й вдало поєднує навчальну, аналітичну та виховну діяльність. Кейс-технологія – це загальна назва технологій навчання, що об'єднує різноманітні методи аналізу. Вони поділяються на три основних типи (рис. 2).

Рис.2. Основні типи кейсів у навчанні психології бізнесу
Джерело: складено автором

Кейс-метод. Ситуація (фр. – становище, обстановка), сукупність обставин (внутрішніх та зовнішніх), що містить умови, протиріччя, в яких розвивається будь-яка діяльність індивіда, групи, організації, яка потребує конкретного дозволу, але не має миттєвого однозначного рішення). Також цей метод у літературі називається «Кейс-стаді».

Кейс-метод (від англійської case – випадок, ситуація) – удосконалений метод аналізу конкретних ситуацій, метод активного проблемно-ситуаційного аналізу, заснований на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань – ситуацій (рішення кейсів).

Переваги методу: розвиває аналітичне мислення; забезпечує системний підхід до вирішення проблеми; гіпотетична ситуація, що розбирається, дозволяє виділяти варіанти правильних та помилкових рішень, вибирати критерії знаходження оптимального рішення, приймати колективні рішення; студентам легко співвідносити одержуваний теоретичний багаж знань з реальною практичною ситуацією; вносить у навчання елемент загадки, таємниці.

Безпосередня мета методу case-study – студенти повинні проаналізувати ситуацію, розібратися в суті проблем, запропонувати можливі рішення та вибрати найкраще з них.

Кейси діляться на практичні (відбивають реальні життєві ситуації), які навчають (штучно створені, що містять елемент умовності при відображенні в ньому життя) та дослідницькі (орієнтовані на проведення дослідницької діяльності за допомогою застосування методу моделювання)

Метод конкретних ситуацій (метод case-study) відноситься до неігрових імітаційних активних методів навчання. При аналізі конкретних ситуацій у студентів розвиваються навички групової, командної роботи, що розширює можливості для вирішення типових проблем у рамках досліджуваної тематики.

Під час вивчення конкретних ситуацій студент має зрозуміти ситуацію, оцінити обстановку, визначити, чи є в ній проблема і в чому її суть. Визначити свою роль у вирішенні проблеми та виробити доцільну лінію поведінки. Метод конкретних ситуацій можна розбити на етапи: підготовчий, ознайомчий, аналітичний та підсумковий.

Метод case-study найбільш широко використовується в навчанні економіки та бізнес-наук за кордоном. Вперше він був застосований в освітньому процесі у школі права Гарвардського університету у 1870 році. В даний час співіснують дві класичні школи case-study – Гарвардська (американська) та Манчестерська (європейська). У рамках першої школи метою методу є навчання пошуку єдиного вірного рішення, друга – передбачає багатоваріантність рішення проблеми.

Американські кейси більші за обсягом (20-25 сторінок тексту, плюс 8-10 сторінок ілюстрацій), європейські кейси в 1,5-2 рази коротші. Сьогодні метод case-study завоював провідні позиції у навчанні, активно використовується в зарубіжній практиці бізнес-освіти і вважається одним із найефективніших способів навчання студентів навичкам вирішення типових проблем [5; 9].

Метод аналізу конкретних ситуацій налічує близько 30 модифікацій, однією з яких є кейс-метод (Case study). Це техніка навчання, яка використовує

опис реальних ситуацій (від англ. Case – «випадок»). Студентів просять проаналізувати ситуацію, розібратися в суті проблем, запропонувати можливі варіанти рішення та вибрати найкращий з них.

Кейс-метод концентрує у собі значні досягнення технології створення успіху. Для нього характерна активізація учасників, стимулювання їхньої мотивації, підкреслення досягнень. Саме відчуття успіху виступає однією з головних рушійних сил методу, сприяє формуванню стійкої позитивної мотивації та нарощуванню пізнавальної активності.

Висновок. Таким чином, можна зробити висновок, що актуальність використання інтерактивних методів у викладанні психології бізнесу полягає, перш за все, в забезпеченні гнучкості та доступності процесу навчання – студенти можуть підключатися до навчальних ресурсів та програм з будь-якого комп'ютера, що знаходиться в мережі, що особливо результативно в умовах змішаного навчання. Інтерактивні методи перестають бути самоцінними, з їх допомогою може бути проведено будь-яке заняття у будь-якій формі: лекція, практичне та лабораторне заняття, контрольна робота. Важливим є не сам метод, а інтерактивний підхід. Найбільш актуальні серед методів навчання студентів психології бізнесу – вебінар та кейс-метод.

Методика змішаного, зокрема, інтерактивного навчання висуває конкретні дидактичні та комунікативні вимоги, як до викладача, так і до студента: розвиток комунікативних компетенцій, умінь та навичок володіння сучасними технічними засобами та технологіями обробки інформації; скорочення частки традиційної аудиторної роботи та збільшення обсягу самостійної роботи; формування та розвиток умінь та навичок самостійно знаходити інформацію та визначати рівень її достовірності.

Отже, цілісний підхід щодо збільшення прикладного компонента підготовки студентів з психології бізнесу, зміщення акценту на самостійну роботу, інтерактивну складову дозволяє формувати систему узагальнених знань, умінь та навичок, які можуть бути перенесені з однієї сфери діяльності в іншу і виступити як інтегральна основа професійного розвитку.

Література:

1. Активізація навчального процесу у сучасній вищій школі: методичний огляд, уклад. Л. А. Якімова. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. 32 с.
2. Башкір О. І. Активні й інтерактивні методи навчання у вищій школі. *Педагогіка та психологія: збірник наукових праць*. 2018. Вип. 60. С. 33–44.
3. Бистрова Ю. В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України. *Право та інноваційне суспільство*. № 1 (4). 2015. С. 27–28.
4. Вахрушева Т. Ю. Теоретичні аспекти активних методів навчання. Національний фармацевтичний університет. 2008. № 3. С. 46–49. URL: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-03/08vtyaml.pdf>
5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: практикум: навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ : Слово, 2013. 447 с.
6. Дяченко-Богун М. М. Активні методи навчання у вищому навчальному закладі. *Витоки педагогічної майстерності*. 2014. Випуск 14. С. 74–79.

7. Мойсеєнко Р. М. Активізація пізнавальної діяльності майбутніх фахівців засобами активних методів навчання в умовах університетської освіти. *Наукові записки. Серія «Педагогічні науки»*. Випуск 159. 2017. С. 97–103.
8. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <http://www.mon.gov.ua/> (дата звернення: 10.02.2022).
9. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник. Київ: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
10. Стрельников В. Ю., Брітченко І. Г. Сучасні технології навчання у вищій школі: модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МПІК ПУЕТ. Полтава: ПУЕТ, 2013. 309 с. С. 18–19.

References:

1. Yakymov, L. A. (2010) *Aktyvizatsiia navchalnoho protsesu u suchasni vyshchii shkoli: metodychnyi ohliad [Activation of the educational process in modern higher education: methodological review, way of life. LA Yakimova]*. Kyiv: DP «Vyd. dim «Personal» [in Ukrainian].
2. Bashkir, O. I. (2018) *Aktyvni y interaktyvni metody navchannia u vyshchii shkoli [Active and interactive teaching methods in higher education]*, Pedagogika ta psykholohiia: zbirnyk naukovykh prats, 60, 33-44 [in Ukrainian].
3. Bystrova, Yu. V. (2015) *Innovatsiini metody navchannia u vyshchii shkoli Ukrainy. [Innovative teaching methods in higher education in Ukraine]*, Pravo ta innovatsiine suspilstvo, 1 (4), 27-28 [in Ukrainian].
4. Vakhrusheva, T. Yu. (2008) *Teoretychni aspekty aktyvnykh metodiv navchannia. [Theoretical aspects of active learning methods]* Natsionalnyi farmatsevtichnyi universytet, 3, 46–49. Reteved from: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2008-03/08vtyaml.pdf> [in Ukrainian].
5. Dychkivska, I. M. (2013) *Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii: praktykum. [Innovative pedagogical technologies]*. Kyiv: Slovo [in Ukrainian].
6. Diachenko-Bohun, M. M. (2014) *Aktyvni metody navchannia u vyshchomu navchalnomu zakladi [Active teaching methods in higher education]*, Vytoky pedahohichnoi maisternosti, 14, 74-79 [in Ukrainian].
7. Moiseienko, R. M. (2017) *Aktyvizatsiia piznavalnoi diialnosti maibutnikh fakhivtsiv zasobamy aktyvnykh metodiv navchannia v umovakh universytetskoi osvity. [Activation of cognitive activity of future specialists by means of active teaching methods in the conditions of university education]*, Naukovi zapysky, 159, 97-103 [in Ukrainian].
8. Ofitsiyni sait Ministerstva osvity i nauky Ukrainy [Official site of the Ministry of Education and Science of Ukraine]. Reteved from: <http://www.mon.gov.ua/> [in Ukrainian].
9. Pometun, O. I., Pyrozhenko, L. V. (2004) *Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia: naukovo-metodychnyi posibnyk. [A modern lesson. Interactive learning technologies: scientific and methodological manual]*. Kyiv: Vydavnytstvo A.S. K. [in Ukrainian].
10. Strelnikov, V. Yu., Britchenko I. H. (2013) *Suchasni tekhnolohii navchannia u vyshchii shkoli: modulnyi posibnyk dlia slukhachiv avtorskykh kursiv pidvyshchennia kvalifikatsii vykladachiv MIPK PUET [Modern technologies of higher education: a modular manual for students of author's refresher courses MIPK PUET]*. Poltava: PUET [in Ukrainian].